

BIJLAGE 1: DE TEST-OPGAVE VOOR DE HARDOP-DENK-PROTOCOLLEN IN 6 VWO
(Eindexamen 1988 - 1e ronde - Zie voor de volledige opgave: Rasch, 1990)

De handelsonderneming Verfutul houdt zich bezig met de groothandel in verf. Zij verhandelt onder andere basislak. De afnemers voegen kleurstof toe aan deze basislak zodat ze de door hen gewenste kleuren verf zelf kunnen maken.

Andere verfsoorten worden voor de eenvoud van deze opgave buiten beschouwing gelaten.

De voorraad wordt bijgehouden tegen vaste verrekenprijzen (vvp). De vvp van basislak is f 15 per liter. De kostprijs van een verkochte partij verf bestaat uit de vvp plus een bedrag van f 2 per liter ter dekking van de kosten van de afdeling inkoop en opslag. Deze dekking wordt geboekt bij de afgifte van de verkochte verf.

Aan interestkosten wordt berekend 8% per jaar over het totaal geïnvesteerde vermogen. Het totale vermogen bedraagt f 6 miljoen, waaronder een lening van 2,5 miljoen waarop elk jaar 12% interest vooruit wordt betaald.

De directe verkoopkosten bestaan o.a. uit een provisie van 10% voor de vertegenwoordigers. Deze kosten worden geboekt bij de verzending van de factuur.

Voor haar boekhouding maakt de ondernemer onder andere gebruik van de navolgende rekeningen.

130 Debiteuren	500 Kosten afdeling administratie en directie	800 Kostprijs van de verkopen basislak
140 Crediteuren	501 Kosten afdeling inkoop en opslag	810 Directe verkoopkosten basislak
180 Te vorderen omzetbelasting	510 Dekking afdeling administratie en directie	830 Rabatten en kortingen op basislak
181 Te betalen omzetbelasting	511 Dekking afdeling inkoop en opslag	840 Opbrengst van de verkopen basislak
190 Vooruitbetaalde bedragen	599 Overboekingsrekening	899 Overboekingsrekening
192 Nog te betalen bedragen	700 Voorraad basislak	900 Resultaat op indirecte kosten
251 Interest vreemd vermogen	710 Inkopen basislak	920 Verkoopresultaat
252 Berekenende interest	720 Prijsverschillen basislak	930 Intrestresultaat
299 Overboekingsrekening	799 Overboekingsrekening	940 Resultaat prijsverschillen
430 Interestkosten		
470 Algemene kosten		
499 Overboekingsrekening		

De onderneming maakt maandelijks een resultatenoverzicht. Om dit overzicht beschikbaar te krijgen houdt zij een aantal dagboeken bij, waarvan de gegevens hieronder zijn opgenomen. De doelstelling van deze opgave is om je een resultatenrekening over de maand mei op te laten stellen. Dat moet gebeuren voor zover dat mogelijk is met behulp van onderstaande gegevens over de maand mei en met inachtneming van de bovenstaande grootboekrekeningen. De opgave bevat meer gegevens dan je nodig hebt, zodat je je een beter beeld kunt vormen van de onderneming als geheel.

Inkoopboek:

Ingekocht 14.000 liter basislak à f 14, exclusief 20% omzetbelasting

Register ontvangen goederen:

Ontvangen 16.000 liter basislak met een inkoopprijs van f 232.000 excl. BTW

Kostenverdeelstaat:

Directe kosten :	directe verkoopkosten	f 6.000
Indirecte kosten:	afdeling administratie en directie	f 12.000
	afdeling inkoop en opslag	f 16.000

Verkoopboek:

Verkocht 15.000 liter basislak à f 20, exclusief 20% BTW.

De afnemers ontvangen deze maand 5% korting.

Register afgegeven goederen:

De verkochte hoeveelheden basislak zijn ook afgeleverd

Diverse postenboek:

- Van een partij ontvangen basislak moet nog een factuur voor vrachtkosten van f 2.400 inclusief 20% omzetbelasting worden geboekt.
- De afdeling adm. directie belast de afdeling inkoop en opslag voor f 13.000

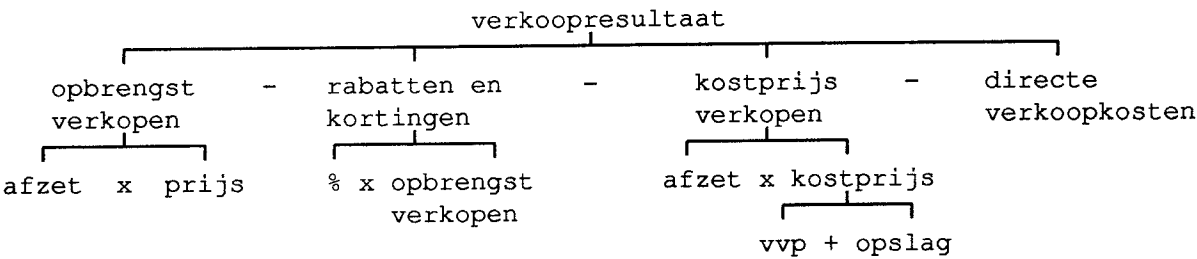
Gevraagd:

1. Bereken voor de maand mei het verkoopresultaat op basislak.
2. Bereken voor de maand mei het interestresultaat. Voer daarvoor eerst de volgende boekingen uit:
  - 2.a Journaliseer de interestlast van het vreemd vermogen
  - 2.b Journaliseer de interest over het geïnvesteerde vermogen
3. Bereken voor de maand mei het resultaat op de indirecte kosten.
4. Hoe ziet het resultatenoverzicht voor eruit? Hoe groot is het bedrijfsresultaat?
5. Waar wordt het saldo van de rekening Prijsverschillen naartoe geboekt?

VERVOLG BIJLAGE 1: DE TEST-OPGAVE VOOR DE HARDOP-DENK-PROTOCOLLEN
IN 6 VWO

UITWERKING:

Probleem Analyse Diagram (PAD) voor de berekening van het verkoopresultaat

Opbrengst: 15.000 liter à f 20		f 300.000
Rabatten en kortingen 5% van f 300.000	f 15.000	
Kostprijs: 15.000 liter à (f 15 + f 2)	f 255.000	
Directe verkoopkosten: f 6.000 + f 30.000	f 36.000	
Totaal		f 306.000

Nadelig verkoopresultaat		f 6.000

2. Intrestlast:

251	Intrest vreemd vermogen	f 25.000
Aan 190	Vooruitbetaalde bedragen	f 25.000

Intrestkosten:

430	Intrestkosten	f 40.000
Aan 252	Berekenende intrest	f 40.000

Intrestresultaat: f 15.000 positief

3. Indirecte kosten afdeling administratie en directie f 12.000

Indirecte kosten afdeling inkoop en opslag f 16.000

Dekking indirecte kosten: afdeling inkoop en opslag 15.000 x f 2 f 30.000

Dus het resultaat op indirecte kosten is f 30.000 - f 28.000 = f 2.000 voordeling

4.

Diagram illustrating the calculation of the business result (bedrijfsresultaat):

```
graph LR
    BR[bedrijfsresultaat] --- VR[verkoopresultaat]
    BR --- I[intrestresultaat]
    BR --- IK[ind. kosten]
    BR --- RP[resultaat prijsver.]
    VR --- P1["+"]
    I --- P1
    IK --- P2["+"]
    RP --- P2
```

resultaat prijsverschillen:		
voordelig 14.000 x f 1 =	f 14.000	
nota vracht	f 2.000	
	-----	
resteert	f 12.000	

resultatenoverzicht			
verkoopresultaat	f 6.000	res. ind. ko.	f 2.000
		intrest resultaat	f 15.000
bedrijfsresultaat	f 23.000	resultaat prijsver.	f 12.000
	-----		-----
	f 29.000		f 29.000

5. Dit saldo gaat naar het resultatenoverzicht.
(onderkenning helpstrategie: alsnog toevoegen indien vergeten.)

BIJLAGE 2: OMSCHRIJVING VAN DE HOOFDCODERINGEN

(aangepaste versie van bijlage II uit Zwierink, De Ruyter en Wortel, 1993)

L - Lezen van de opgave

Er wordt nog niets met de informatie gedaan. L is nooit aanduiding voor herlezen. Als tijdens volgende stappen de opgave of delen daarvan opnieuw worden voorgelezen, dan niet coderen met L maar met de code van de fase/stap, die aanleiding was tot het herlezen met toevoeging van de subcode z (zie ook toelichting subcodes).

O - Oriëntatie op de probleemsituatie

Alle vragen, opmerkingen, aanduidingen, herlezingen etc gericht op "het zich proberen voor te stellen wát gevraagd wordt", gericht op "het definiëren van het probleem". Kortom: proberen te begrijpen wat er gevraagd wordt.

AD - Doelanalyse - Analyse van het probleem

Wanneer geredeneerd wordt met het gevraagde als uitgangspunt (backward reasoning). De leerling is zich bewust wat gevraagd wordt, en zoekt (en/of formuleert in woorden en/of getallen) de weg van het gevraagde naar de gegevens, die hij denkt nodig te hebben voor de oplossing. Centraal staat het begrijpen hoe het probleem in elkaar zit. Doelanalyse is als het ware het schematisch opstellen van de oplossingsstructuur in een probleem-analyse-diagram.

AS - Situatie-analyse - Analyse van het probleem

Ook hier zoeken naar een verband tussen gevraagde en gegevens. Er is sprake van situatie-analyse als de leerling stuit op gegevens in de opgave en zich dan pas gaat afvragen, óf er een relatie is met het gevraagde.

Bijv: "...Ik zie hier staan..(= gegevens)..Hé, zou ik dat kunnen gebruiken; is er een relatie met het gevraagde?"

N.B: Er is sprake van Planning als de leerling ervan uitgaat dat het verband er is en doelbewust de (oplos)stappen neemt naar het gevraagde.

P - Planning van de oplossingsroute

Het invullen/uitwerken van de relaties die bij de analyse gevonden zijn (forward processing). Geplaatst in het schema van de oplossingsstructuur betekent P "het vaststellen van de oplossingsstappen van onder naar boven in een probleem analyse diagram". Plannen is dus het voornemen van het maken van een stap in de richting van het gevraagde. Problemen bij het afbakenen van A en P ontstaan bij "verkortingen" en bij het toepassen van formules. Voor de werkwijze op dit punt zijn nadere afspraken gemaakt.

U - Uitwerking van de oplossing via het berekenen van de uitkomst

Dit leidt altijd tot de uitkomst van een berekening: ook van tussenberekeningen. Meestal gebruikt een leerling hier zijn zakrekenmachine, zodat er weinig uit te werken overblijft. Soms zijn er bedrijfseconomische rekentechnieken, zoals percentages onder het honderd.

C - Controle van genomen stappen in meerdere fases tezamen

De code C geldt dus voor controle over meerdere fases van het oplossingsproces. Bij het doorlopen van de genomen stappen moet C ingedeeld worden met de hoofdcode van de betreffende fase. Bijvoorbeeld: CO, CA, CP etc. Controle binnen één fase valt onder de hoofdcode van die fase aangeduid met de subcode c; bijv. Ac, Pc, Uc (zie ook toelichting subcodes).

EL - Elaboratie van de theorie

Hiervan is sprake wanneer met behulp van kennis uit het lange termijn geheugen verbanden tussen de gegevens worden gelegd, zodanig dat er nieuwe kennis over de bedrijfseconomische theorie ontstaat. Je kunt het ook omschrijven als het trekken van algemene conclusies uit de analyse.

EV - Evaluatie van de wijze waarop men de oplossing heeft aangepakt

Wanneer na het beredeneren van de oplossing van een gegeven vraagstuk expliciet de vraag wordt gesteld: "Kan het ook anders" of "Wat kan ik bij een volgende opgave ook gebruiken?". Dus: Zoeken naar generalisering van een oplossing, zoeken naar verkortingen in de oplossingsroute, zoeken naar alternatieve oplossingen.

X - Restcategorie

Tekstfragmenten, die niet gecodeerd kunnen worden met behulp van bovenstaande hoofdcoderingen. Zoals: afgebroken gedachtengangen, stellen van vragen aan de bijzitter, reacties op interventies. (Bijv: ..."Even mijn rekenmachine pakken..")

BIJLAGE 3: MATRIXEN VAN DE TOEGEKENDE CODES BIJ LEERLING 3 EN 5
 (Bron: Analyse van Hardop-denk-protocollen van Bedrijfseconomische vraagstukken, Zwierink, De Ruyter en Wortel, 1993, Instituut van de Lerarenopleiding, Amsterdam)

MATRIX VAN HET GEHELE PROTOCOL VAN LEERLING 3 codeur 1 en 2

Kappa = 0,46		2:	A	L	O	P	U	X	Rij
									Totaal
1: Analyse	A		31	1		20		2	54
Lezen	L		3	3	3	1			13,1
Oriëntatie	O		61	3	4	14		14	10
Planning	P		30			97	1	2	2,4
Uitwerking	U		3			6	24		96
Niet-identificeerbaar	X		5	3		3		78	23,3
Kolom			133	10	7	141	25	96	130
Totaal			32,3	2,4	1,7	34,2	6,1	23,3	31,6

MATRIX VAN VRAAG 2 VAN LEERLING 3

Kappa = 0,87		2:	A	L	O	P	U	X	Rij
									Totaal
1: Analyse	A		3						3
Lezen	L				1				8,1
Oriëntatie	O			1	1				1
Planning	P					20			2,7
Uitwerking	U					1	8		2
Niet-identificeerbaar	X							2	5,4
Kolom			3	1	2	21	8	2	20
Totaal			8,1	2,7	5,4	56,8	21,6	5,4	54,1

MATRIX VAN VRAAG 4 VAN LEERLING 3

Kappa = 0,31		2:	A	L	O	P	U	X	Rij
									Totaal
1: Analyse	A		11			2			13
Lezen	L				1	1			13,8
Oriëntatie	O		13	1		11		8	2
Planning	P		7			20	1		2,1
Uitwerking	U		3				4		33
Niet-identificeerbaar	X		1			3		7	35,1
Kolom			35	1	1	37	5	15	28
Totaal			37,2	1,1	1,1	39,4	5,3	16,0	29,8

VERVOLG BIJLAGE 3: MATRIXEN TOEGEKENDE CODES BIJ LEERLING 3 EN 5
(Bron: Analyse van Hardop-denk-protocollen van Bedrijfseconomische vraagstukken, Zwierink, De Ruyter en Wortel, 1993, Instituut van de Lerarenopleiding, Amsterdam)

MATRIX VAN HET GEHELE PROTOCOL VAN LEERLING 5 Codeur 1 en codeur 3

Kappa = 0,55		3:	A	L	O	P	U	X	Rij
									Totaal
1: Analyse	A		63	1	10	44	3	2	123
Lezen	L			6	1	3			24,4
Oriëntatie	O		13	3	33	2	2	6	10
Planning	P		27			141	11		2,0
Uitwerking	U		25			6	50	2	59
Niet-identificeerbaar	X		3		1	3	1	42	11,7
Kolom			131	10	45	199	67	52	179
Totaal			26,0	2,0	8,9	39,5	13,3	10,3	35,5

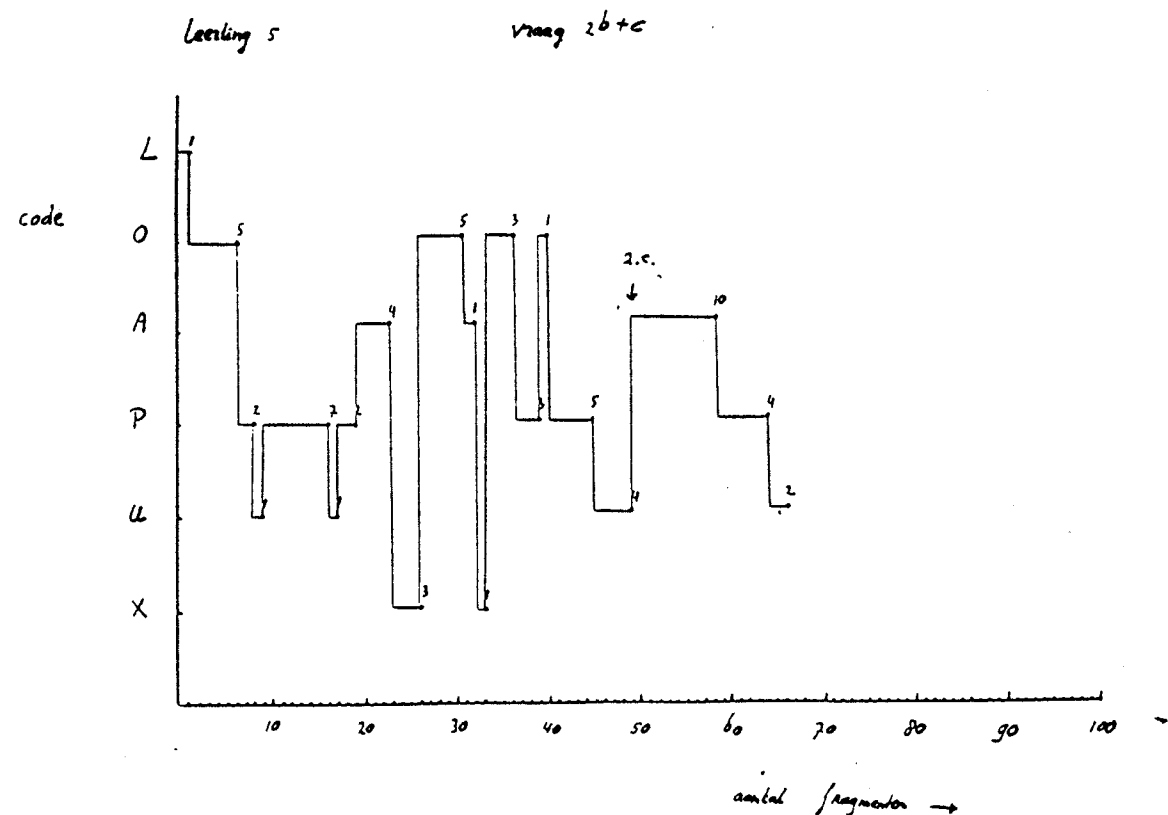
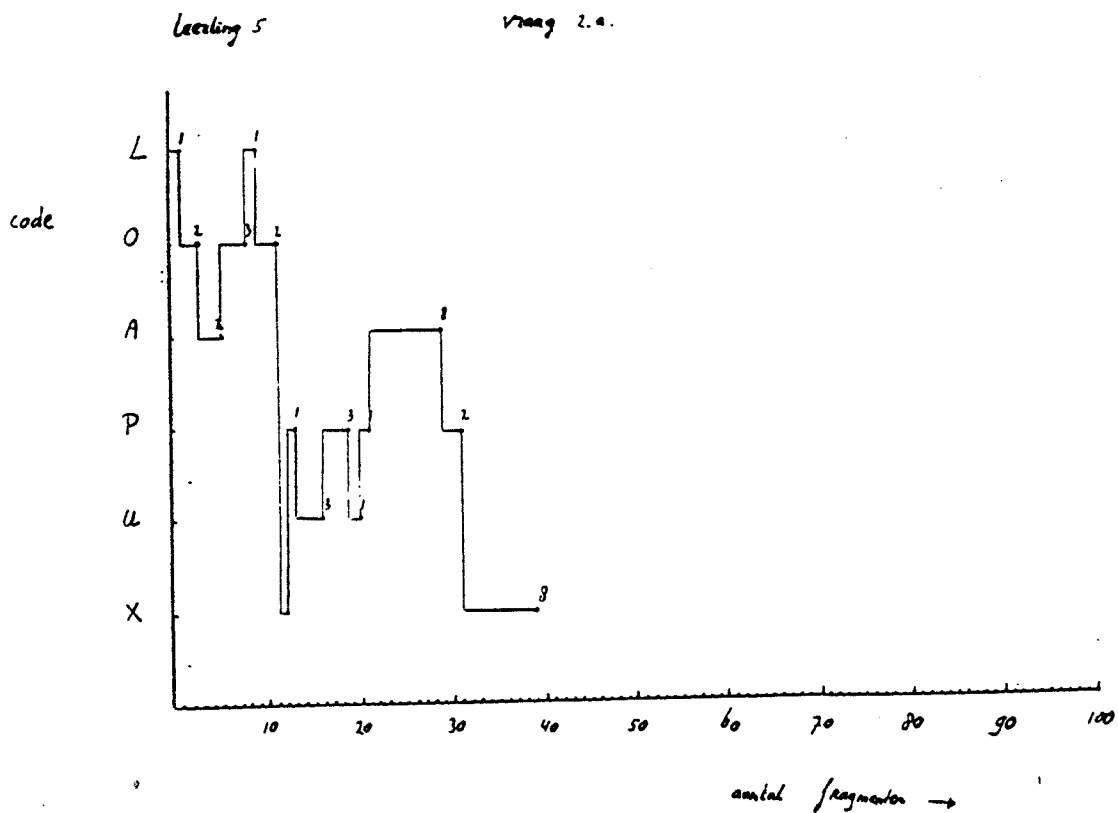
MATRIX VAN VRAAG 2 VAN LEERLING 5

Kappa = 0,73		3:	A	L	O	P	U	X	Rij
									Totaal
1: Analyse	A		20						20
Lezen	L			2					19,0
Oriëntatie	O		6	1	10			6	2
Planning	P		2			27			1,9
Uitwerking	U		5			1	12		23
Niet-identificeerbaar	X		1			1		11	21,9
Kolom			34	3	10	29	12	17	29
Totaal			32,4	2,9	9,5	27,6	11,4	16,2	27,6

MATRIX VAN VRAAG 4 VAN LEERLING 5

Kappa = 0,58		3:	A	L	O	P	U	X	Rij
									Totaal
1: Analyse	A		15		10	1			26
Lezen	L			1	1				14,1
Oriëntatie	O		4	2	22				2
Planning	P		15			40	8		1,1
Uitwerking	U		12			1	19	2	28
Niet-identificeerbaar	X		2		1	2	1	25	15,2
Kolom			48	3	34	44	28	27	63
Totaal			26,1	1,6	18,5	23,9	15,2	14,7	34,2

BIJLAGE 4: VOORBEELD VAN EEN PROFIEL VAN EEN HARDOP-DENK-PROTOCOL Bron: Analyse van Hardop-denk-protocollen van Bedrijfseconomische vraagstukken, Zwierink, De Ruyter en Wortel, 1993, Instituut van de Lerarenopleiding, Amsterdam)

BIJLAGE 5 VOORBEELD VAN EEN PROTOCOL: LEERLING A, VRAAG 1

l: leerling; o: onderzoeker; s: leerling schrijft iets op.

De leerling leest de opgave hardop voor en zegt:

- l Nu moet ik het verkoopresultaat berekenen.
Dan moet ik kijken wat er is verkocht en dan moet ik kijken wat daar de inkoopprijs van was en dan moet ik de inkoopprijs ervan afhalen en wat er dan van over is, is de winst en dat is het verkoopresultaat.
- o Ja
- l Nou moet ik kijken hoeveel er is ingekocht.. even kijken hoor, oh nee, ik moet eerst kijken wat er is verkocht natuurlijk. 15.000 liter verkocht dan moet ik 15.000 liter maal 20 doen.
- o Ja.
- l Plus 20% BTW
en van dat hele bedrag moet ik 5% korting afhalen.
Alhoewel, die 5% moet ik van ..
Nee, dat weet ik niet zeker of ik moet het van het hele bedrag plus belasting afhalen of juist eerst die 5% eraf halen en dan de belasting erover nemen. Ik doe het laatste.
- s (schrijft op) $15000 \times 20 = 300.000$
- l Nu de korting eraf halen, min 5%, even mijn rekenmachine pakken.
Oh, nu hoeft ik niet meer de belasting eraf te halen, dat maakt waarschijnlijk niet zo veel uit.
Nu moet ik de inkopen daar vanaf halen.
- o Wat denk je nu?
- l Ik zit even te kijken voor hoe duur eh, hoeveel geld er is ingekocht. Er staat hier een vvp. de vaste verrekenprijs is f 15 per liter. Ik heb verkocht voor f 20 per liter dus dan moet ik 15.000 maal f 15 doen.
- o Wat heb je gedaan?
- l Ik heb nu naar de vaste verrekenprijs gekeken en eh..
Ik zie hier nog iets anders staan.
- o Zeg eerst maar even wat je van plan was
- l De vvp maal het aantal liter en wat daar uitkomt wil ik van het getal daar boven afhalen omdat dat de opbrengst was van het geheel.
Maar nu ik dit zie, zou ik zeggen dat de inkoop van die partij verf bestaat uit een vvp plus een bedrag van f 2 per liter, dus dat moet er nog bij, dus dan wordt het f 17 per liter, $15.000 \times f 17$ en dan heb je gelijk de dekking. En dan wat er meer dan dat bedrag is dat je daarvoor hebt ontvangen, dan heb je het verkoopresultaat, denk ik. Dat weet ik niet zeker.
- o Nou, schrijf dat maar op.
- s $15.000 \times (15 + 2) = 255.000$.
- l Dan doe ik f 285.000 dat is de opbrengst van de verkochte verf en daar haal ik dan het geld, dat betaald is om het in te kopen, vanaf.
- s (via staffel) = f 30.000.